

Tampereen tuomiokirkko

– opaskirja

Teksti ja kuvat: Mari Tiensuu

Tampereen tuomiokirkko -opaskirja

© Mari Tiensuu

Kuvat: M. Tiensuu
Ulkoasu: R. Penttinen
Kustantaja: Mediapinta, 2011

ISBN 978-952-235-291-0

Esipuhe

Työskentelin Tampereen tuomiokirkolla oppaana kesällä 2010. Tuona aikana rakennus monine yksityiskohtineen tuli hyvin tutuksi. Taidehistorian opinnot Tampereen yliopistossa auttoivat kirkon maalauksia ja arkkitehtuuria esitellessä ja ihmetellessä. Lisäksi luin monta kiinnostavaa kirkkoa ja sen taitelijoita koskevaa teosta, ja kesän aikana kuulin monenlaisia työpaikkaani liittyviä tarinoita. Tuosta kaikesta koostuu tämä käsillä oleva kirja.

Teksti rakentuu kahdesta osasta. Niistä ensimmäisen näkökulma on historiallinen, ja siinä käydään siis läpi kirkon vaiheita rakentamisesta nykypäivään. Tämä osuus on tarkoituksella jätetty vain kiinnostavimpiin yksityiskohtiin keskittyväksi. Laajempia kirkon historiaa koskevia esityksiä löytyy monia, ja niistä esimerkkejä olen koonnut lopun kirjallisuusluetteloon. Toinen osa on Tuomiokirkon taidemaiseman esittelyä. Tämä osio onkin se, joka opaskierroksia pidettäessä osoittautui kiinnostavammaksi. Erityisesti Tuomiokirkon ainutlaatuisista maalauksista kiinnostuneen kannattanee nyt tätä kirjaa lukiessa aloittaa juurikin tuosta osuudesta.

Mieluisia lukuhetkiä!

Mari Tiensuu

Tampereen tuomiokirkko Juhannuskylän kukkulalla.

OSA I: Tuomiokirkon historiaa

1. Tausta

1800-luvun lopulla Tampereen teollisuus oli houkuttellut kaupunkiin runsaasti työväestöä. He asuttivat kosken itäistä puolta, Kyttälää. Slummimainen seutu joutui kuitenkin väistymään, kun paikalle kaavoitettiin asuinalueita rikkaammalle väestölle. Työläiset asettivatkin Kyttälän pohjoisiin naapuriosiin, Juhannuskylään ja Armonkalliolle. Runsaasta väkimäärästä huolimatta kosken itäpuolella ei ollut vielä lainkaan evankelisluterilaista kirkkoa. Lopulta sille hankittiinkin paikka Juhannuskylän keskellä olevalle kukkulalle.

Tuo paikka löytyy nykymaisemassa Tampereen rautatieaseman läheltä: Tuomiokirkko näkyy aseman kaupunginpuoleiselta sivulta oikealle katsoessa.

2. Arkkitehtikilpailu

Vuonna 1899 julistettiin Juhannuskylän kirkkoa varten arkkitehtikilpailu. Työlle asetetuista vaatimuksista tärkeimpiä oli, että kirkossa oli oltava noin 2500 henkilölle istumapaikat, joista jokaisesta toivottiin pystyvän näkemään saarnaajan. Kilpailuun vastaanotettiin 23 työtä.

Jyhkeää graniittia Tuomiokirkon alttarilla.

Voittajaksi valittiin nuoren arkkitehti Lars Sonckin työ *Aeternitas*. Nimi tarkoittaa suomeksi ikuisuutta, mikä kuvaakin hyvin rakennusta, jossa graniitti, eräs kestävimmistä materiaaleistamme, on tärkein ja näkyvin raaka-aine. Lautakunta arvosti Sonckin suunnitelmassa erityisesti sitä, että se oli parhaiten asetettujen vaatimusten mukainen.

3. Lars Sonck

Lars Eliel Sonck syntyi yhdeksänlapsisen perheen kuopukseksi 10.8.1870 Kälviällä, Keski-Pohjanmaalla. Siellä hänen isänsä toimi tuohon aikaan kirkkoherrana. Isän työ vei perheen Finströmin pitäjään Ahvenanmaalle Lars Elielin ollessa kahdeksanvuotias. Näitä maisemia poika oppikin pitämään kotiseutunaan.

Lars Sonck voitti nuorena opiskelijana Turun Mikaelin kirkon suunnittelukilpailun. Vain 23-vuotiaan Sonckin piirustusten mukaan syntyikin korkeuksia hivelevä rakennus, josta taiteilijan käsialan tunnistaa hyvin. Erityisesti Tampereen tuomiokirkkoon verratessa yhtäläisyyksiä löytyy. Kirkkojen julkisivun värityksessä punainen ja harmaa ovat hallitsevia värejä. Jyhkeä graniitti, lasimaalaukset ja runsas ornamenttiikka koristavat molempia rakennuksia.

Tunnettuja Sonckin töitä ovat lisäksi Kallion kirkko Helsingissä ja Jean Sibeliuksen koti, Ainola, Järvenpäässä. Tampereella arkkitehdin työn jäljen on mahdollista nähdä myös Kuninkaankadun kävelyosuudella, jonka varrella keltainen Tirkkosen talo on Lars Sonckin suunnittelema.

Kallion kirkko Helsingissä.

Tirkkosen talo Tampereella Kuninkaankadun ja Kauppakadun risteyksessä.

4. Rakentaminen

Juhannuskylässä kirkon rakennustyöt alkoivat keväällä 1902. Tulevan kirkon nimi oli tuossa vaiheessa kaupunginosansa mukaan Johanneksen kirkko. Työmaalla uurasti satoja ihmisiä – rakentajia ja kädentaitajia. Kirkon seinät rakennettiin tiilestä, joita varattiin työtä varten miljoona kappaletta. Verhoilumateriaalina taas käytettiin kiiveä ja sementtiä.

Oma urakkansa muodostui juuri kiven saannista. Julkisivun kivet ovat Uudestakaupungista, kivijalan taas Kurusta. Talvella 1903 hevosvoimin raahattiinkin valtavimpia lohkareita työmaalle. Kaksikymmentä hevosta piiskaistiin samalla hetkellä hinaamaan hurjaa 15 tonnin kuormaansa. Näin sykäyksittäin pitkä matka eteni.

Kirkon painavia kivenjätkäleitä on sisälläkin kahdessa suuressa tukipilarissa.

Voiman lisäksi rakennustyöhön osallistuneilta vaadittiin myös rohkeutta, ainakin kirkontornien työmiesten osalta. Suurin niistä nimitäin ulettua peräti 64 metrin korkeuteen. Toiset ovat 43- ja 38-met-

risiä. Torneissa näkyy myös arkkitehti Lars Sonckin lapsuus: niitä ympäröi neljä pientä tornia kohdassa, jossa kapeneminen alkaa. Tismalleen samanlaista arkkitehtuuria löytyy Finströmin kirkosta.

Korkeimman tornin tärkein sisältö eli kolme kelloa tilattiin Saksasta, Franz Schillingin pronssivalumosta. Kellot painavat 2700, 1300 ja 700 kilogrammaa. Tekstit niissä ovat seuraavanlaiset:

Isoin kello:

*Herran pelko on viisauden alku
Rauhaa vain, rauhaa vain
Kaipaam matkallain
Luojan luo, Luojan luo
Maasta nousta suo
Pyhään oi, Pyhään oi
Siellä ääni soi
Ijäti siellä saa
Kiittää Jumalaa*
(Psalmi 111:10)

Keskimmäinen kello:

*Vanhurskaus korottaa kansan,
vaan synty on kansan häpeä.*
(Sananlaskujen kirja 14:34)

*O Herra siunaa Suomen kansa,
Suo sille runsas armosi.
Se kaikiss' että vaiheissansa
Sun oma kansas olisi!
Suo uskollisuus, vakuus meille,
Menestys elämämme teille.*
(Vuoden 1986 virsikirjassa virsi 579:2)

Pienin kello:

*Jumala antaa itse kullekin
hänen töittensä jälkeen.*
(Kirje roomalaisille 2:6)

Tuomiokirkon torneista korkein, 64-metrinen.

*Herra opeta meitä ajattelemaan
että meidän pitää kuoleman,
että me ymmärtäväisiksi tulisimme.*
(Psalmi 90:12)

Kelloissa on myös itsensä säveltäjä Jean Sibeliuksen kädenjälki: häneltä pyydettiin suositus kellojen soinnille. Sävelet h, dis ja fis muodostavat kauniisti h-duurin kolmisoinnun.

Kirkon suurin kello painaa 2700 kilogrammaa.

1900-luvun alkupuolella Tampereella oli kovin harvassa paikassa vielä sähkövaloja. Näin siitäkin huolimatta, että kaupungissa sytyi Pohjois-Euroopan ensimmäinen arkikäyttöön tarkoitettu hehkulamppu vuonna 1882. Johanneksen kirkolle päädyttiin kuitenkin laittamaan sähkövalaistus. Valot hiukan paistavat silmiin, sillä niissä ei ole varsinaisesti varjostimia lainkaan. Onkin sanottu, että kos-

ka sähkövalo oli aikanaan niin poikkeuksellinen, niin Johanneksen kirkon lamput jätettiin paljaiksi, jotta kaikki todella huomasivat ne. Valaisimet on koristeltu vasaran iskuin rosoisiksi. Ne valmistettiin kuparista tamperelaisessa vaskisepänliikkeessä nimeltään Ahlqvist & Waskinen ja K.ni.

Tuomiokirkon valaisimia.

Kirkon rakennustyöt saatiin vuonna 1904 siihen vaiheeseen, että taitelijat saivat aloittaa sisätilojen maalausten teon. Hugo Simberg aloitti omalla osuudellaan, joka valmistui kahdessa vuodessa. Tämän jälkeen Magnus Enckell jatkoi alttarityöllään. Käyttöön Johanneksen kirkko vihittiin helluntaisunnuntaina 1907. Sen nimisenä se tunnettiin vuoteen 1923 asti. Silloin suomenkielinen piispanistuini siirtyi Porvoosta Tampereelle, ja Juhannuskylän kirkosta tuli tuomiokapitulin pääkirkko, Tampereen tuomiokirkko. Johanneksen kirkko -nimitys jäi kuitenkin elämään, ja vielä tänäänkin sitä joissain yhteyksissä Tuomiokirkosta käytetään.

Kirkkosalia. Tuomiokirkkoon mahtuu istumaan 2000 henkeä.

5. Myöhemmät korjaukset

Ensimmäiset suuremmat korjaukset jouduttiin Tampereen tuomiokirkkoon tekemään jo 1920-luvulla. Silloin katto oli vuotanut, mikä oli aiheuttanut pahoja vaurioita: mädäntymistä ja rappeutumista. Myös jotkut ornamenteista olivat kärsineet, ja eräs koristepylväistä oli sortumaisillaan. Katto päädyttiin uusimaan ja vahvistamaan vuonna 1924. Lars Sonckin toivomuksesta se päällystettiin tiilillä.

Kirkkoa lämmitettiin pitkän aikaa hiilellä kellarista käsin. Keskikäytävän maton alla löytyykin ritilät, joiden kautta lämpö tuli kirkkosaliin. Hiilihän on melko sotkuinen energiamuoto, joten kirkko olikin lopulta noesta tumma. 1980-luvulla tähän kyllästyttiin, ja teekkarit käynnistivät ”Haavoittuneet freskot” -nimisen tempauksen maalauksen puhdistamiseksi. Työhön tartuttiin, ja kirkon katot ja seinät putsattiin ranskanleivän paloilla, jotka oli kastettu rypsiöljyyn. Näin yleensäkin menetellään herkkiä pintoja restauroidessa. Haastavan työn ja useamman ranskanleipäpussin jälkeen lopputulos oli kui-

tenkin loistavan hieno. Osoitukseksi tehdyn työn hyödyllisyydestä jätettiin restauroimaton alue alttarifreskon vasempaan ylänurkkaan sekä eteläparvelle ”Palava pensas” -ikkunan viereen.

Lämmitysaukot kirkkosalin keskikäytävällä.

Lähestyneen kirkon satavuotisjuhlan kunniaksi aloitettiin vuonna 2005 laaja ulkoremontti. Kaikki rakennukset keräävät normaalisti kosteutta itseensä, ja vajaan sadan vuoden aikana sitä oli ehtinyt kertyä melkoisestikin Tuomiokirkon rakenteisiin. Siksi julkisivun joka ikinen kivi irrotettiin ja tiivistettiin. Lisäksi päällimmäisen kerroksen alle asennettiin putkistoja ja lämmityslaitteita. Myös aidan ja kirkon välinen pihamaa avattiin rakennustöiden vuoksi, ja siksi kirkkoon ohjattiin milloin mistäkin ovesta työn etenemisen mukaan. Muitakin pienempiä remonttitoita tehtiin, esimerkiksi osaa tornin portaikoista paranneltiin. Korjaustöiden jälkeinen uljas Tuomiokirkko sai arvoisensa seremonian vuonna 2007, kun juhla jumalanpalveluksessa siunattiin remontoitu 100-vuotias rakennus.

*Restauroidmat-
tomat kohdat
alttarifreskon
vasemmassa
yläreunassa sekä
parvella "Pala-
va pensas" -ik-
kunan vieressä.*

